

tekrar ve ayrıntıları, ayrıca Merginânî'nin *Fuṣûlül-ihkâm*'ındaki "Ferâiz" bölümünü eserine almamış, gerekli gördüğü yerlerde ise ilâvelerde bulunarak kendi görüşünü belirtmiştir. *Câmi'u'l-fuṣûleyn* bu iki eserin dörtte bir hacminde olup kırk fasıldan ibarettir.

Hem muamelât hem de yargılama hukukuyla ilgili önemli konulara yer veren *Câmi'u'l-fuṣûleyn*, özellikle kazâ ve fetva ile ilgili meseleleri ele alması sebebiyle uzun süre müftü ve kadıların müracaat kitabı olmuş, *Mecelle*'nin de kaynakları arasında yer almıştır. Hanefî mezhebinden olan müellifin hukukî meseleleri serbestçe tartışması ve o-rite kabul edilen klasik müelliflerin bazı görüşlerine itiraz etmesi dikkatleri üzerinde toplamış, sonraki devirlerde yazılan bazı eserlerde müellifin bu itirazları tartışma konusu olmuştur. Bunlardan Süleyman b. Ali el-Karamânî'nin (ö. 924/1518) *el-Es'ile ve'l-ecvibetül-müte'allika bi-Câmi'i'l-fuṣûleyn* (Süleymaniye Ktp., Turhan Vâlide Sultan, nr. 97), Zeynüddin b. Nüceym'in (ö. 970/1563) *Câmi'u'l-fuṣûleyn*'e yaptığı hâşiye (Brockelmann, II, 402) ve Nişancızâde Muhyiddin Mehmed'in (ö. 1031/1622) *Nûrül-âyn fi işlâhi Câmi'i'l-fuṣûleyn* adlı eseri (Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 127) önemli olanlardır. *Câmi'u'l-fuṣûleyn*'de ele alınan konuları yeniden tertip eden Nişancızâde, ayrıntılı bulduğu bilgileri çıkararak bazı yeni ilâveler yapmıştır. Necmeddin er-Remlî, babası Hayreddin er-Remlî'nin (ö. 1081/1670) *Câmi'u'l-fuṣûleyn*'in kenarına kaydettiği hâşiyeyi temize çekerek ayrı bir eser haline getirmiş ve kitabına *el-Le'âli'd-dürriyye fi'l-fevâ'idil-Hayriyye* adını vermiştir.

Câmi'u'l-fuṣûleyn, Üsrüşenî'nin *Câmi'u's-şığâr* (*Ahkâmü's-şığâr*), Zenbilli Ali Efendi'nin *Âdâbü'l-evşiyâ*' adlı eserleri ve Necmeddin er-Remlî'nin *el-Le'âli'd-dürriyye*'siyle birlikte iki cilt halinde basılmıştır (Kahire 1300). Eserde kaynaklara işaret için kullanılan harflerle hangi kitapların kast edildiğini gösteren bir cetvel I. cildin baş tarafına konmuştur. Bulak 1301 baskısının kenarında da Remlî'nin hâşiyesi vardır.

BİBLİYOGRAFYA:

Bedreddin Simâvî, *Câmi'u'l-fuṣûleyn*, Kahire 1300, I-II; *Keşfü'z-zunûn*, I, 566-567; Serkis, *Mu'cem*, I, 210; Brockelmann, *GAL*, II, 290-291, 402; *Suppl.*, II, 315.

ALİ BARDAKOĞLU

el-CÂMI'U'L-KEBİR

(bk. el-HAVÎ).

el-CÂMI'U'L-KEBİR

(الجامع الكبير)

Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin

(ö. 189/805)

"zâhirü'r-rivâye" diye bilinen
ve Hanefî mezhebinin
ana kaynaklarını oluşturan
altı eserinden biri.

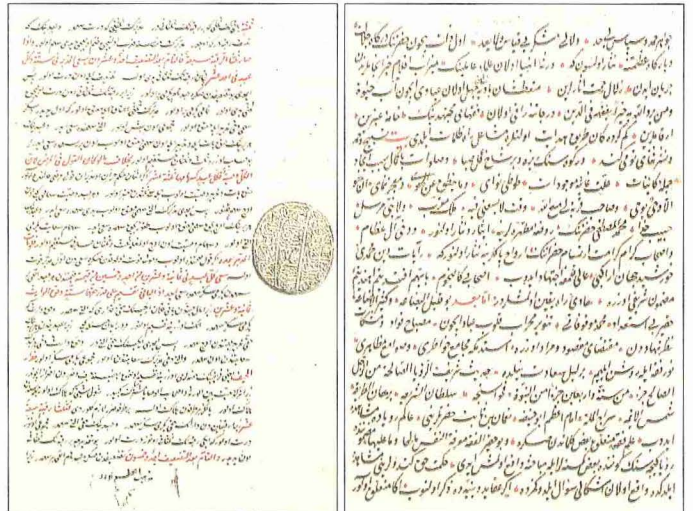
el-Câmi'u's-şâğir'de sadece hocası Ebû Hanîfe'den Ebû Yûsuf vasıtasıyla gelen görüşleri bir araya getiren Şeybânî, *el-Câmi'u'l-kebîr*'i bizzat kendisi telif etmiştir. Eseri yazdıktan sonra tekrar gözden geçirmiş, bazı bablar ve meseleler ilâve ederek daha hacimli ve kapsamlı hale getirmiştir. Ebû Hafs el-Kebîr, Ebû Süleyman el-Cûzcânî, Hişâm b. Ubeydullah er-Râzî, İbn Semâa ve diğer bazı talebeleri tarafından rivayet edilen *el-Câmi'u'l-kebîr*'de müellif meseleyi ve hükmünü söylemekle yetinir, hükmün dayandığı delillere yer vermez. Eseri şerhedenlerden Cemâleddin el-Hasîrî (ö. 1238), *et-Taḥrîr* adlı şerhinde her konu başlığından sonra o konuda Şeybânî'nin dikkate aldığı ana prensibi zikretmektedir. Eserde delillere yer verilmemesine karşılık Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve Şeybânî arasında görüş ayrılığı bulunan konulara işaret edilmiştir. Ayrıca meselelerin özet halinde bile olsa bütün yönleriyle ele alınmadığı, konuyla ilgili sadece bazı meselelere yer verildiği dikkati çekmektedir. Meselâ "Bâbü's-salât" ile başlayan kitapta bu başlık altında sadece üç meselenin hükmü zikre-

tilmiştir. Eserde genel olarak ibadet konuları çok kısa tutulmuş, buna karşılık muamelât nisbeten genişçe ele alınmıştır.

el-Câmi'u'l-kebîr üzerinde şerh ve ihtisar mahiyetinde birçok çalışma yapılmış, ayrıca eser manzum hale de getirilmiştir. Kâtib Çelebi bu kitaba şerh yazan kırktan fazla kişinin adını sayar (*Keşfü'z-zunûn*, I, 568-570). Yazma nüshaları bugüne ulaşan başlıca şerhlerin müellifleri şunlardır: Ebû Bekir el-Cessâs, Ahmed b. Mansûr el-İsbicâbî, Şemsüleimme es-Serahsî, Sadrüşşehid Ömer b. Abdülazîz, Hâherzâde, Rükneddin el-Kirmânî, Alâeddin el-Üsmendî, Ebû Nasr el-Attâbî ve Cemâleddin el-Hasîrî. Ahmed b. Ebû'l-Müeyyed en-Nesefî tarafından manzum hale getirilen *el-Câmi'u'l-kebîr*'i Ebû Nasr el-Attâbî ve Muhammed b. Abbâd Hılâtî de ihtisar etmişlerdir. Hılâtî'nin meşhur muhtasarına yapılan ve yazmaları bugüne ulaşan önemli şerhler arasında İbn Balabân el-Fârisî, Mes'ûd b. Muhammed el-Gucdûvânî, Ekmeleddin el-Bâbertî ve Sa'deddin et-Teftâzânî'nin şerhleri zikredilebilir (bu eserlerin yazma nüshaları için bk. Sezgin, I, 423-428). Hılâtî'nin muhtasarının bir kısmı Mevkûfâtî Muhammed Efendi tarafından Türkçe'ye çevrilerek şerhedilmiş olup bir nüshası *Kitâbü Tercemei Telhisi'l-Câmi'l-kebîr* adıyla Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Şehid Ali Paşa, nr. 719).

Haydarâbâd'da neşredilen kitabın (1356) Beyrut'ta ofset baskısı yapılmıştır (1399). Eseri neşre hazırlayan Ebû'l-Vefâ el-Efgânî, İstanbul'da Beyazıt Devlet (Veliyüddin Efendi), Kahire'de Dârül-kütübî'l-Misriyye ve Tonk'ta Abdürrahim Sâhib-

Hılâtî'nin
el-Câmi'u'l-kebîr
muhtasarının
Mevkûfâtî
tarafından
yapılmış
Türkçe
tercüme ve
şerhinin
ilk ve son
sayfaları
(Süleymaniye Ktp.,
Şehid
Ali Paşa,
nr. 719)

zâde kütüphanelerinde bulunan nüshalarla Hasîrî ve Ebû Nasr el-Attâbî'nin şerhlerinden faydalanmış, bu neşirde İstanbul nüshasını esas alarak diğer nüshalardaki farklara işaret etmiştir. İstanbul ve Tonk nüshalarından, başta Ebû Yûsuf'un *el-Emâlî*'si olmak üzere İmam Muhammed'in *el-Aşl (el-Mebsûl)* ve *ez-Ziyâdât*'ı ile İbn Semâa ve Hişâm b. Ubeydullah'ın *Nevâdir*'lerinden yapılan ilâvelere de bu baskıda metinden ayrı olarak yer verilmiştir. Bunlar muhtemelen kitabı rivayet edenler tarafından konuyla ilgileri dolayısıyla konulmuş notlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Câmi'u'l-kebir* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Haydarâbâd 1356; ayrıca bk. nâşirin mukaddimesi, s. 3-7; *Keşfü'z-zunûn*, I, 567-570; İbn Âbidîn, *Resâ'il*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-tûrâsî'l-Arabî), I, 18-19; Brockelmann, *GAL*, I, 178-179; *Suppl.*, I, 289-290; M. Ebû Zehre, *Ebû Hanîfe*, Kahire 1369/1947, s. 211-213; Sezgin, *GAS*, I, 423-428; M. Zâhid Kevserî, *Bulâğu'l-emânî*, Humus 1969, s. 79-80; Mustafa eş-Şek'a, *el-İmâmü'l-A'zam Ebû Hanîfe en-Nu'mân*, Kahire 1403/1983, s. 228-230.

YUNUS VEHBİ YAVUZ

CÂMIU KERÂMATÎ'İ-EVLİYÂ

(جامع کرامات الاولیاء)

Yûsuf b. İsmâîl en-Nebhânî'nin
(ö. 1932)

sûfilerin hayatı, menkıbe ve
kerâmetlerine dair eseri.

Müellif eserin mukaddimeden önceki sayfalarında (I, 1-7) kaynakları hakkında bilgi vermiştir. Kaynak olarak sıralanan elli eserin müellifleri arasında Kuşeyrî, İbnü'l-Arabî, Şa'rânî, Nablusî, Yâfîî, İskenderî gibi sûfî müellifler yanında Fahreddin er-Râzî gibi âlimler de vardır. Nebhânî kaynaklar konusunda bilgi verirken İbn Hanbel'in *Kitâbü'z-Züh'dü* Ebû Nuaym'ın *Hilyetü'l-evliyâ*' adlı eseri, Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin *Şifâtü's-sa'fve*'si gibi bazı eserlerdeki bilgilerin daha sonra yazılan eserlerde aktarılmış olduğunu, bundan dolayı söz konusu ilk kaynakları okumaya gerek görmediğini belirtir. Kaynaklarda kendilerine dair bilgi bulunmayan veya hakkında müstakil eserler yazılan sûfilere eserde daha az yer ayırdığını söyler. Osmanlı dönemi sûfîleri hakkında sadece eş-Şekâ'îku'n-Nu'mâniyye'nin kullanılmış olması bu dönemle ilgili bir eksiklik olarak görülmektedir.

Eserin mukaddimesi (I, 7-55) dört bölümden meydana gelmiştir. Birinci bölümden

lümde kerâmet-mûcize-istidrâc meseleleri, ikinci bölümde tayy-i zamân, tayy-i mekân, ölümleri diriltmek, su üzerinde yürümek vb. yirmi beş kerâmet çeşidi söz konusu edilmiştir. Üçüncü bölümde ibadetin önemi ve gereği vurgulanarak kerâmetlerin ancak ibadet ve taatlerin neticesinde ortaya çıkabileceği konusu işlenmiştir. Dördüncü bölüm ise velîlerin mertebe ve sınıfları hakkındaki bilgileri ihtiva eder. Burada velîler başlıca üç grupta ele alınmıştır. Birinci grup aktâb, abdâl, nûkabâ, nücebâ, havâriyyûn, recebiyyûn gibi sayıları belli olanlar; ikinci grup melâmîler, fakirler, sûfiler, ubbâd, zühhâd, kurrâ, ahhâb, muhaddesûn gibi sayıları bilinmeyenlerdir. Üçüncü grupta ise sayıları belli olan ve olmayan velîler vardır; nebîler, resuller, siddîklar, şehidler, sâlihler gibi. Nebhânî velîlere ait kerâmetlerin aslında Hz. Peygamber'in mûcizesi olduğunu söyleyerek bu eserin *Hüccetullâh 'ale'l-âlemîn fi mu'ci-zâtı seyyidi'l-mürselîn* adlı kitabının bir devamı olarak değerlendirilmesini ister.

Eserin ilk sayfalarında müellif Hz. Peygamber'in mucizeleriyle ilgili 100 hadis metnini iktibas etmiş, daha sonra elli dört sahâbiden nakledilen kerâmetleri bunların adlarına göre alfabe sırasıyla vermiştir (I, 75-97).

Nebhânî Hz. Peygamber'e hürmeten adı Muhammed olan sûfilere öne almış, daha sonra harf sırasını takip ederek 1450 kadar süfîyi hayat ve kerâmetleriyle birlikte tanıtmıştır. Şeyhi Ali el-Ömerî eş-Şâzelî et-Trablusî (ö. 1904) hakkında geniş bilgi veren müellif (II, 202-216), "Hâtimetü'l-kitâb" bölümünde (II, 297-330) kaynaklarda zikredilen, fakat belli bir şahsa nisbet edilmeyen kerâmetleri sıralamıştır.

Nebhânî eserin sonunda yer alan "Kitâbü Esbâbi't-te'lîf" adlı risâlesinde (II, 331-394) kendi eserleri ve bu eserleri kaleme alırken dikkat ettiği hususlar hakkında bilgi vermiş ve kitaplarına dair meşhur kişilerin yazdıkları takrizleri iktibas etmiştir.

Câmi'u kerâmâtî'l-evliyâ' başlangıçtan XX. yüzyıla kadar yaşayan pek çok süfîyi kısaca da olsa konu edinmesi, özellikle son asırda yaşayan bazı sûfilere tanıtması, ayrıca müellifin, mürşidi başta olmak üzere görüştüğü ve tanıştığı sûfilerin yanı sıra özellikle Yemenli Bâ Alevî ailesine mensup mutasavvıflar hakkında geniş bilgi vermesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Eser, önce hâmişinde Yâfîî'nin *Neşr-ül-me'hâsini'l-ğâliye fi fazli meşâyihî's-sûfiyye* adlı eseriyle birlikte (I-II, Kahire 1329), daha sonra da müstakil olarak (I-II, Kahire 1394/1974) basılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Nebhânî, *Câmi'u kerâmâtî'l-evliyâ*³, Kahire 1394/1974, I-II; Serkis, *Mu'cem*, II, 1838; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 764; Ziriklî, *el-A'lam* (Fethullah), VIII, 218.

MUSTAFA KARA

CÂMIU'İ-MEÂNÎ

(جامع المعانی)

XII-XVI. yüzyıllarda yaşayan çeşitli şair ve müelliflerin Türkçe ve Farsça manzum-mensur eserlerinden seçmelerin yer aldığı mecmua.

Kimin tarafından tertip edildiği bilinmeyen eser, sonundaki istinsah kaydından anlaşıldığına göre 940 yılı Şâban ayının başlarında (Şubat 1534) İstanbul'da tamamlanmıştır. Mecmuayı hazırlayanın Farsça ve Türkçe'yi iyi bilen, kültürlü, devrine göre iyi bir hattat, zevk sahibi ve bilgili bir kişi olduğu anlaşılmaktadır. Derleyicisinin hattıyla yazıldığı kabul edilen mecmuanın bilinen tek nüshası Nuruosmaniye Kütüphanesi'ndedir (nr. 4904).

Câmiu'l-meânî, çeşitli şairlerin eserlerini bir araya getirmesi bakımından nazîre mecmualarına benzemekteyse de daha çok bir antoloji mahiyetindedir. Yer yer şiir ve eserlerinden örnekler kaydettiği şair ve yazarların hemen hemen bütün eserlerini toplamakta, bu sebeple bilhassa Türkçe manzumeler bakımından, bazı XIV-XVI. yüzyıl şairlerinin şiirlerine geniş bir şekilde yer veren tek veya en eski kaynak olma niteliğini taşımaktadır. Başta M. Fuad Köprülü olmak üzere Abdülbaki Gölpınarlı ve S. Nüzhet Ergun gibi araştırmacılar, Yunus Emre ve Kaygusuz'un eserleri üzerinde ilk çalışmalarını yaparken bu yazmayı kullanmışlardır.

Farsça, Türkiye Türkçesi ve Çağatay Türkçesi'yle yazılmış hemen hepsi dinî ve tasavvufî metinlerden ibaret olan mecmua, Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî'nin (ö. 868/1463-64) Farsça dokuz risâlesiyle başlamaktadır. Ahmet Ateş'in mecmuadaki bütün Farsça eserlerle beraber geniş bir şekilde tavsif edip fihristini verdiği bu külliyyat, Halvetîliğin ikinci piri kabul edilen Seyyid Yahyâ'nın eserlerinin İstanbul kütüphanelerinde bulunan en iyi nüshası durumundadır (*FME*, s. 371-373). Da-